

Postament de jeț arhieresc dela R.-Sărat.

O BISERICĂ A LUI ȘTEFAN-CEL-MARE

IN

ȚARA-ROMÂNEASCĂ.

ntre știrile nouă ce ne dă varianta de curând tipărită (în Revista pentru istorie, arheologie și filologie, v. XI, 1, p. 117) a vechiului letopiseț al Țării-Românești, se găsește una privitoare la o biserică a lui Ștefan-cel-Mare dincoace de Milcov — o însemnare a copistului sau poate chiar a compilatorului din sec. XVIII la cunoscuta mențiune despre pretinsa stăpânire a marelui domn în Țara-Românească. «Acesta — zice letopisețul — au făcut o sfântă biserică la Râmnicul-Sărat. Hramul ei preacuvioasa Paraschiva».

Insemnarea aceasta e a doua mărturie mai veche despre biserica lui Ștefan-Vodă din R.-Sărat, întâia fiind pisania din 1704, rămasă dela biserica dărâmată în 1898, — pisanie care sună astfel: «Aastă s[ăntă] și d[umnezeiască] biserică a căria iaste hram[ul] s[ănta] prapa domni Paraschiva fost-au făcută de Ștefan-Vod[ă] cel Bun den Moldova. Și trecând mulți ani, s'au stricat. In zilele lui Io Costandin B[asarab] B[râncoveanu] Voevod s'au îndemnat vecinătatea și au ajutat cine cu ce s'au îndarat și o au refăcut den ferestri în sas. Și s'au făcut și

slon, căci n'au fost, fiind ispravnic Dumitrașco Căp[itan] Bag[dat ?] v[er]e]l Agă. Și el cu a sa cheltaială s'au îndemnat de o aa învelit și i-au făcut și stâlpii ușilor și o aa și pardosit, pentru a tuturor veačnică pomenire. Sep[temv]re], l[ea]t 7213 (= 1704)». (Publicată necomplet și defectuos în broșura «O pagină din viața marelui Ștefan», de I. C. Georgian, București 1894, p. 79).

Aceste sânt singurile mărturii despre existența în secolii trecuți a unei biserici zidite de marele Voevod la R.-Sărat. Căci cronicile moldovenești nu ne dau de astă dată, precum ne-am aștepta, nici o știre în această privință. Ele vorbesc însă (Letopisețele Moldovei și Valahiei, ed. 2-a Kogălniceanu, I, p. 166), în legătură cu luptele lui Ștefan-cel-Mare în Țara-Românească, de o altă biserică, — de biserica dela Bădăuți, azi în Bucovina, zidită precum atestă pisania (Arhiva soc. științ. și liter. din Iași, VI, p. 476), întru comemorarea războiului dela R.-Sărat din 8 Iulie 1481 împotriva lui Basarab-Vodă cel Tânăr zis și Țepeluș.

Dat fiind obiceiul vremii, ales al marelui Ștefan, de a comemora luptele și izbânzile cu înălțare de sfinte altare, naște între-

barea: dacă biserica dela Bădăuți comemorează lupta și izbânda dela R.-Sărat,— biserica edificată în chiar acest târg ce luptă și izbânda mai comemorează? Răspunsul acestei întrebări negăsindu-se în mărturii directe și precise, cată să se scoată din coniectura și judecata împrejurărilor istorice.

Pentru ce așa dar a înălțat Ștefan-Vodă biserica Sf. Paraschiva la R.-Sărat? Evident pentru comemorarea unuia din numeroasele sale lupte și izbânzi purtate și câștigate în Țara-Românească, — lupte și izbânzi din

Având însă în vedere că suntem tocmai în epoca marilor lupte cu Tarcii, când activitatea pentru înălțarea de sfinte lăcașuri mai contenește (se mai lucra doar la cetăți!) și când relațiile Moldovei cu Domniile Țării-Românești sunt de tot dușmănoase,— s'ar putea ca biserica dela R.-Sărat să se fi înălțat după cea dela Bădăuți, mult chiar în urmă, după domnia rivală a lui Vlad-Vodă Călugăarul (1496), în timpul stăpânirii de bună vecinătate a lui Radu-cel-Mare. În acest caz, firește, ea nu s'a mai putut

Biserica Sf. Paraschiva din R.-Sărat.

(Zidită la 1704 pe temeliiile vechei biserici a lui Ștefan-cel-Mare și dărmată la 1898)

care două mai ales au fost hotărâtoare pentru mersul evenimentelor ulterioare, amândouă susținute în aceeași regiune: lupta dela Carsul-Apei din 1475 cu Radu-cel-Framos și lupta dela R.-Sărat din 1481 cu Țepelaș. Pentru aceasta din urmă s'a înălțat, cum am văzut, biserica dela Bădăuți. Rămâne dar ca pentru cea dintâi să se fi înălțat biserica dela R.-Sărat. Când? Natural — după 1475 și înainte de 1481 (Iorga, Istoria armatei românești, vol. I, p. 171).

înălța întru pomenirea unui singur fapt, ci întru amintirea întregii epoci de frământări și lupte purtate de Ștefan-Vodă în Țara-Românească. Așa s'ar explica poate și împrejurarea că mărturia pisaniei dela 1704 nu ne indică decât proveniența zidirei, fără alte lămuriri, pe cari, în celălalt caz, dacă nu direct dela vechea pisanie, cel puțin indirect din tradiția istorică formată pe urma acesteia, le-ar fi păstrat negreșit.

Dar cestiunea aceasta e secundară. Prin-

cipala e construirea însăși a vechei biserici cu hramul cuvioasei Paraschiva la R.-Sărat de către Ștefan-Vodă cel Mare. Și ceea ce e regretabil, nu e atât faptul că nu cunoaștem decât ipotetic cărei sau căror împrejurări datorim înălțarea acestei biserici, ci faptul că — afară de puținul ce ne atestă pisania dela 1704 — nu posedăm nici o știre mai veche despre starea ei de odinioară, dinnaintea sec. al XVII-lea. Probabil însă că a fost construită din piatră — de unde și numele de «Piatra» ce l-a mai avut — după planul cel mai simplu al bisericilor lui Ștefan-cel-Mare: un corplung dreptunghiular terminat cu o mică absidă la răsărit pentru altar.

Aceasta se poate constata din forma — alterată de altcunum prin adaosuri și reparațiuni posterioare — ce avea biserica edificată «den ferestri în sas» la 1704 (ilustr. p. 108) și din rapoartele răposatului prof. Gr. Tocilescu și d-lui arh. N. Gabrielescu, cari au examinat, din însărcinarea Ministerului, la 1896, biserica, opinând pentru dărâmarea ei și construirea în loc a unei al-

tei noi, întru cât cea veche, în deplorabilă stare, nu mai păstra nici un element de interes arhitectonic sau istoric. Astfel s'a și aprobat dărâmarea bisericii Sf. Paraschiva din R.-Sărat și reconstruirea actualei biserici-catedrale, după planurile întocmite de d. arh. Gabrielescu, care aprimit atunci însărcinarea de a culege toate «elementele necesare pentru o restaurare pe hârtie a propriei construcțiuni a lui Ștefan-cel-Mare».

În aceste împrejurări a dispărut ultima rămășiță istorică ce mărturisise în târgul de lângă fostul hotar al Milcovului de existența odinioară acolo a unicei ctitorii bisericesti ce marele Voevod al Moldovei a înălțat în pământul Țării-Românești. Pentru ca măcar amintirea ei să se fixeze mai bine și să se perpetueze la cei viitori, am adunat și publicat datele de mai sus în acest Buletin, menit, între altele, a fi, cum ziceam în cuvintele cu cari îl deschideam acum trei ani, o arhivă în care să se strângă, cu acelaș interes și să se păstreze cu aceeaș scumpătate, *toate* mărturiile privitoare la *toate* monumentele trecutului nostru.

ALEX. LĂPĂDATU.

Postament de jeț arhieresc dela R.-Sărat.

Notă. Ilustrațiile dela începutul și sfârșitul acestui articol reprezintă două sculpturi în piatră dela Muzeul de Antichități, de proveniență din R.-Sărat, fără a se ști precis dela ce biserică anume. — D. dr. Poppescu, episcopul bisericii Sf. Paraschiva, susține, împreună cu păr. Hristea Dragescu, care de patru zeci și cinci de ani servește acestei biserici, că ele au aparținut clădirii dărâmate la 1898. — De sigur însă ele sunt dela fosta mănăstire brâncovenească din localitate, descrisă de d-l N. Iorga în «La un vechiu vad de văjmășie între Români», Vălenii-de-Munte 1909, p. 15—5. Aceasta o denotă și inscripțiile: întâia — † Grigorie acenic Cozian i Lupul Sărățan ispravnic, let 7220 (= 1712); a doua — † Mihail ig[umen] ispravnic Cozian, let 7220 (= 1712), anno 1712.